

Szegedről indult a forradalom?

Lapunk magazinjában harmadszor olvashatják ezt a kérdőjeles címet az 1956-os szegedi eseményekkel kapcsolatos íráskor fölött. Először az október 16-ai és 20-ai nagygyűlésen történeteket idéztük föl: a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egységes Szövetsége megalakulását mesélte el az akkori monolit ifjúsági szervezettől független diákszervezet egyik alapítója. Azután a visszaemlékezések és dokumentumok alkotta „mozaikképet” adtuk közre a népfelkelés 34. évfordulójára, az október 23-ai nemzeti ünnep előtt tisztelegve. Az 1956-os események főszereplői közül megszólaltattuk a MEFESZ egyik alapítóját és egy másik vezetőjét, a Szegedi Forradalmi Bizottság, azaz a néptanács elnökét. Most a város Nemzetőrségének egykori főparancsnoka, Lazúr Barna mondja el emlékeit, tár föl eddig nem ismert tényeket.

— Az ötvenes évek elején szervezték meg az egyetemi és főiskolai hallgatók honvédelmi oktatását. A honvédelmi minisztérium 7. számú tanszéke látta el a szegedi felsőoktatási intézményekben ezt a feladatot. Nem lehetett túl egyszerű ez az oktatási forma, mégis önt, a tanszék főhadnagyát — úgy mesélik — kedvelték a hallgatók.

— Az irántam táplált szimpátia talán abból fakadt, hogy az akkori egyetemistákkal egykorú tiszt voltam, aki a nyári kötelező katonai gyakorlótáborokat igyekezett elviselhetővé tenni az akkori, értelmiségellenes hadseregen belül. A másik ok az, hogy mint a DISZ egyetemi vezetőségének sportfelelőse a menzát felügyelő bizottság tagja voltam, s többször intézkedtem elfogadható minőségű élelem kiosztása érdekében.

— Az egykori DISZ-vezető főhadnagy emlékei szerint hogyan alakult meg a MEFESZ? Miért éppen Szegeden indult meg az erjedés?

— Azért indult Szegedről a forradalom, mert itt gyűlte össze olyan érzékeny és felkészült fiatal emberek — elsősorban jogászok —, akik meg mertek alakítani egy önálló diákszervezetet. Úgy emlékszem, hogy a Szegedről elszármazott akkori oktatási miniszterhelyettesnek, Kónya Albertnek az érdeme, hogy október 17-én engedélyezte a — ma már történelmi jelentőségűnek nevezhető — október 20-ai nagygyűlést. Az

első „ellenzéki kerekasztal”

tehát itt jött össze 1956. október 17-én. A DISZ helyi és országos vezetői (köztük Gosztónyi János, Fehér Lajos) nem, Kónya Albert ellenben elismerte az önálló diákszervezet, a MEFESZ létjogosultságát. Azon a megbeszélésen én is jelen voltam, s már akkor a „másik oldalon”, a diákok között ültem. Részt vettem az október 21–23. közötti megbeszélésen a DISZ országos központjában, ahol megállapodtunk arról, hogy október 28-án országos diákszemélyes értekezést hívunk össze. Azért siettünk vissza Szegedre október 23-án, hogy itt segítsük a diákszemélyes küldöttségnek demokratikus megválasztását.

— De más irányt vettek az események.

— A budapesti tüntetés hírére a katonai tanszék parancsnoka elrendelte, hogy minden honvédelmet oktató köteles a tanszéken tartózkodni. Tehát az egyetem mai Dugonics téri központi épületében tartózkodtam október 25-éig. Tudomásom szerint addig — néhány kisebb megmozdulástól eltekintve — Szegeden nem történt lényeges esemény.

— A katonasereg szerint mi történt az október 26-ai halálos áldozatot követelő tüntetésen?

— Az '55-ös leépítés miatt Szegeden 1956-ban nem volt számottevő katonai erő, ezért rendelték a Széchenyi tere a kiskunhalasi ezredet. Az október 26-i tüntetést nem engedé-

lyezték és a katonaság kivonultatásával akarták visszariasztani az embereket. Azon a napon délelőtt a tanszékről a Vár utcai lakásomba mentem, s a Széchenyi tere néző ablakból figyeltem a tömeget. Amikor eldőlt az első sortűz, a tere rohamtam. A tűzparancsot Botond őrnagy, az ezred parancsnoka adta ki, de a katonák a levegőbe lőttek. Jól hallottam, hogy egyes

pisztolylövésekkel

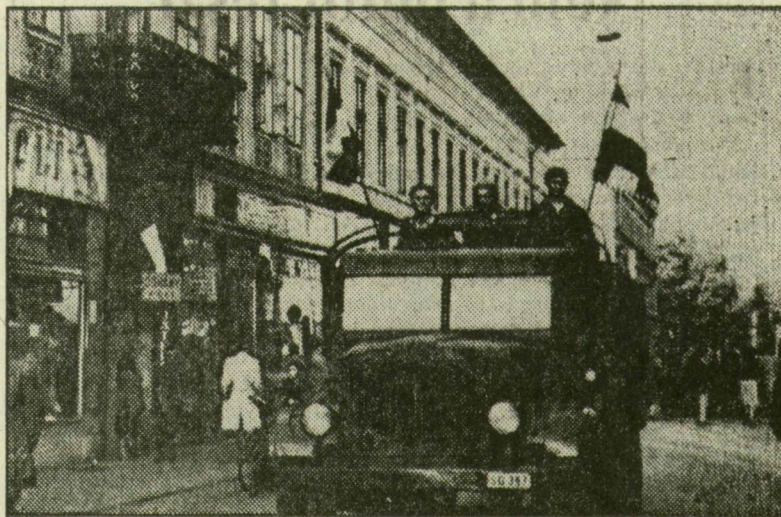
valaki — valószínűleg az ezred politikai helyettese — a tömegbe lőtt. Biztos vagyok abban, hogy ekkor kapott halálos sebet Schvarcz Lajos munkás, a textilgyár zsidó származású DISZ-titkára... Több tízezer ember volt a szegedi utcákon: „Éljenek a pesti forradalmárok!”, „Ruszkik haza!” — kiabálták, leszedték a vörös csillagokat... Éjjel 1–2 óra között csendesedett el a város.

— Milyen körülmények között alakult meg a szegedi nemzetőrség?

— Másnap arról beszéltek, hogy a forradalmi rend biztosítására országos nemzetőrségek alakulnak. A Honvéd téri laktanyában október 27-én megalakult a szegedi nemzetőrség, de én nem voltam jelen.

— Akkor hogyan lett a szegedi nemzetőrök főparancsnoka?

— Egyetemistákból álló küldöttség keresett föl október 28-án reggel. Elmondták, hogy megalakult a városi nemzetőrség, de szerintük „rosszformájú csavargókból” áll. Hiányzik a katonai vezetés. Felkértek, vállaljam el a nemzetőrség irányítását. A városi Forradalmi Bizottság elnökéhez, dr. Perbír Józsefhez mentünk, aki írásbeli megbízást adott nekem mint főparancsnoknak a szegedi nemzetőrség megszervezésére. A tanszék páncélszekrényéből elvettem a pisztolyomat, a gépfegyveremet barátom, Kende József bírkózó nyakába akasztottam, s körülbelül 15 fős „kisérettel” elindul-

Nemzetőrök a Káráz utcán

rend és felszabadult lelkiületű pezsgés

tam a Honvéd téri laktanyába. Az ott lézengő 15–20 nemzetőrrel és választott parancsnokkal, Palotás Józseffel közöltem: én vagyok a főparancsnok, s ott azonnal hozzáálltunk az egyetemi és a munkásszólóal meg-szervezéséhez. Az engem kísérő, később is rendelkezésemre álló 13 fős különítménnyel

az öthalmi ávos laktanyához

mentünk, ahol — meglepetésünkre — másfél óra alatt teljesítették a parancsot: a légénységi állományt lakóhelyükre szállították és a tisztek hazamentek. A szanaszét hagyott fegyvereket teherautóra raktuk, s a nemzetőrség főhadiszállására, a Kálvária tér környékén álló Juhász Gyula Diákotthonba szállítottuk. Tehát október 28-án éjjel már felfegyverzett, jól szervezett nemzetőrsége volt Szegednek.

— Mekkora katonai erőt jelentett ez? Mi volt a feladatuk?

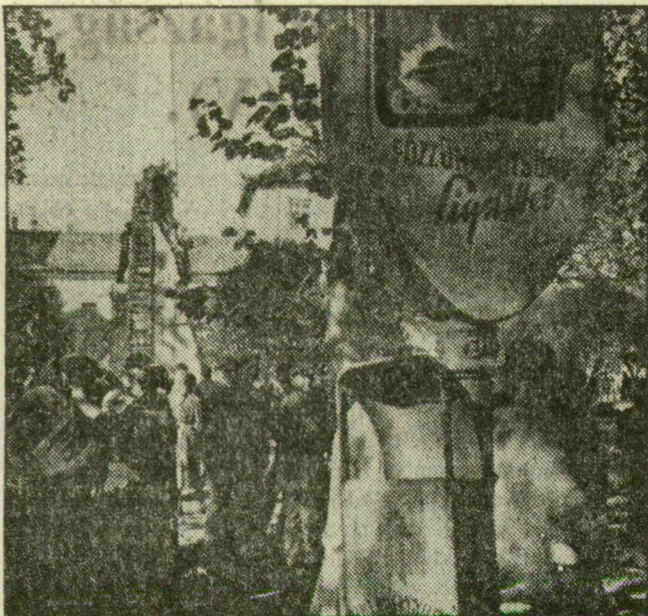
— A két zászlóaljba körülbelül 1400–1500 nemzetőr tartozott. Október 29-től megkezdődött a rendszeres járőrözés és a közbiztonság. — bankok, a Csillag börtön, üzemek, benzinkutak — őrzését. A nemzetőrök ténykedésének köszönhető, hogy

volt a városban. Október 29-én — az országos parancsnak megfelelően, — a helyi rendőrség 130–140 fős állománya csatlakozott a nemzetőrséghez, megkezdődött a lakosságtól a fegyverek begyűjtését. Utasítást kaptunk november 1-jén, hogy előzzük meg a lincshangulat kialakulását, ezért néhány ávost a börtön kisfogházába vittünk. (Az ő biztonságuk érdekében tett intézkedésekből később a „személyes szabadság korlátozásának” vádja lett.) Bátran és büszkén mondhatja el minden szegedi nemzetőr, hogy itt még egy pofont se kapott senki, lincselés nem volt: rend és fegyelem uralkodott. Ezért — még akkor — operettforradalmároknak is neveztek minket...

— Mikor vonult be a szovjet hadsereg Szegedre?

— A nemzetőrség — a Katonatanácsal egyetemben — készült Szeged megvédésére: mindenféle atrocitás elleni védelmi tervet készítettünk. A gyakorlatban azonban egyetlen páncéltörő ágyúval rendelkezünk. A harci ház november 4-én kulminált, mindenkinek meghatározott harci feladatát. A szovjet csapatok újszegedi jelenlétéről november 5-én, hajnalban értesítettek. A rektor autójával főhadiszállásunkról a Rákosi Mátyás-hídon át Újszegedre mentem, ahol „tárgyaltam” az orosz egységek parancsnokával. Ő azt hitte katonai egyenruháról, hogy én vagyok az őket váró városparancsnok, ezért kérhettem: addig ne vonuljanak át a hídon, amíg nem értesítem. Gyorsan visszafordultam és a főhadiszálláson azonnal elrendeltem az iratállomány megsemmisítését, a nemzetőröket felmentettem esküjük alól, s kijelenttem: saját belátásuk szerint, saját felelősségükre cselekedjenek, mert reménytelen felvenni a harcot a szovjet túlerővel. Jómagam és a különítményem teherautóra ült, s Rózsán átléptük a határt azzal a szándékkal, hogy Ausztriába megyünk, ahol csatlakozunk a nyugatról érkező „felmentő sereghez”. Távoztunkkor, november 5-én reggel még nem vonultak be az oroszok Szegedre.

ÚJSZÁSZI ILONA

Csillagverés a Széchenyi téren

Tankok a Rákosi Mátyás híd szegedi oldalán. (A Móra Ferenc Múzeum fotótárából)

DÉL-KOREAI FILOZÓFIAPROFESSZOR

A Nyugat alkonyáról

sókhoz ez elengedhetetlen. Emellett természetesen az ázsiai filozófiát is behatóan tanulmányozzák. Ha a különböző filozófiák hatását és befolyását tekintjük, tény: a nyugati bölcselési rendszerek szerepe és hatóereje fölébe nő a keleti gondolkodásmódnak.

— A nyugati ember és a nyugati kultúra sokat köszönhet a keleti gondolkodásnak. Igaz-e ez viszont is?

— Körülbelül 200 év óta gyakorol a nyugati civilizáció nagy hatást a Keletre. Kénytelenek voltunk tanulmányozni a Nyugat gondolkodásmódját, s ennek két területen láttuk nagy hasznát: a racionális gondolkodás szükségessége volt a természet fölötti uralom biztosításához: de ez a megközelítés segítséget nyújtott a bonyolult keleti társadalmi viszonyok leegyszerűsítéséhez és modernizálásához. A demokrácia berendezkedése vagy az emberi jogok biztosítása (a nagy francia forradalom jelszavai) olyan dolgok, amelyeket a politika és a társadalom világában alkalmazni tudunk. A Kelet rákényszerült — történelmi okokból — a nyugati civilizáció adaptálására. Lényeges különbség az, hogy míg a Nyugat megelégedett az alkalmankénti, a Keletől kényszer nélkül átvett elemekkel, ad-

dig a továbbélés végett a Keletnek egyszerűen nem volt más választása, mint a nyugati gondolkodás elemeinek és technikáinak rendszerszerű átvétele s nyugati mintára az iparosított társadalom megszervezése. A két kultúrkör, a két civilizáció történelmét vizsgálva látható, hogy az alkalmazkodás a Kelet részéről a túlélés egyetlen lehetséges stratégiája, míg a Nyugat alkalmasságát ismerkedés a kedvtelés szintjén mozognak. Az én hazám, Korea bizonyos értelemben áldozat, példa rá az ország kettéosztottsága.

— Meddig képes ellenállni Kelet a születése pillanatától rendkívül expanzív természetű nyugati civilizációnak, megőrizheti-e önmagát a keleti ego, vagy egyén és társadalom egyaránt amerikanizálódik?

— Közömbös Korea számára, hogy ez a hatás orosz vagy amerikai színezetű. Mégis, úgy érzem, a dél-koreaiakban nagyobb nemzeti öntudat maradt meg. Nálunk, elsősorban a fiatalabb generációkban, van egy bizonyos fokú Amerika-ellenesség is. Ezt túlzásnak tartom, lenyegesegete fontos lenne, éppen az egészséges nemzettudat érdekeit szolgálna ez. Ugyanilyen helyzet áll fenn Észak-Korea és az oroszok

viszonyában is. A kétféle, keleti és nyugati gondolkodásmód esetében nem a szélsőségesebb vagy-vagy, hanem az is-is álláspontja lenne üdvösebb mindenki számára. Nem az jelenti a fő problémát, milyen módon lehetséges a keleti azonosságtudat megőrzése, hanem, hogy a keleti ego a nyugatival miképpen foglalható egy magasabb szintézisbe, s e közben egyikük se váljon expanzívvá, ne hajtsa uralmát alá a másikra.

— Szeretném megemlíteni a másik végletet is: elsősorban az Egyesült Államokban, de Nyugat-Európában is sokan beszélnek Amerika hanyatlásáról, következképp a Nyugat alkonyáról is. Elképzelhető-e, hogy a modernizált, rendkívül dinamikus vált keleti társadalmak, például Japán és a „kis tigrisek” lépnek a mi civilizációink örökeibe?

— Kétféle, hogy ilyen mérvű hanyatlásról lenne szó. Hatalmas energiák működnek — nemcsak anyagi értelemben — az USA-t és a nyugati civilizációt egészét. Ami az amerikai társadalomra veszélyt jelent: a materiális javaknak, a konsumpciónak, tehát a fogyasztásra épülő életstílusnak túl nagy jelentőséget tulajdonítanak. Ez azonban még nem vetíti előre a mélypontot, az út végét. Egy feltételezett hanyatlás esetén elképzelhető, hogy a történelem színpadára ismét az ázsiai népek lépnek. De elsősorban nem Japán, hanem — óriási, szinte kifogyhatatlan belső energiái révén — Kína.

ÓDOR JÓZSEF

A JATE Filozófia Tanszékének tanárai a filozófiaoktatás alapvető megújítására törekednek. Nagy szerepet tulajdonítanak a kapcsolatoknak, s kiemelkedőnek tartják, hogy Szegedet mifelőbb bekapcsolják a nemzetközi filozófiai élet vérkeringésébe. Elképzelésük újdonsága, hogy nem csupán a Nyugat (USA, Németország) felé kívánják a csatornákat megnyitni, de a Kelet és Magyarország között is szeretnék biztosítani a gondolat szabad áramlását. Elsősorban a fordításoktól várnak sokat: ilyen módon lehetne népszerűsíteni a különböző bölcselési rendszereket egymás országában. Viszonylag egyszerű eszközhöz nyúlta: céljaikról írtak néhány kelet-ázsiai egyetemre. Son, Dong-Hyun, a szöuli Sung Kyun Kwan University Filozófiai Tanszékének vezetője az első között válaszolt. A dél-koreai professzor 6 évig Mainzban tanult; az európai filozófia történetével foglalkozik, szűkebb szakterülete a hegel filozófia és általában az objektív szellem filozófiája. A meghívásnak örömmel tett eleget, s a szegedi egyetem hallgatóinak előadást tartott Korea szellemi életéről s országának filozófiaoktatásáról. Az alábbiakban a vele készült beszélgetést olvashatják.

— Professzor úr! Hazájában mennyire egyedül az ön esete, hogy a nyugati filozófiai irányok és gondolkodási technikák iránt érdeklődik?

— Koreában nem számít unikumnak, de tipikusnak sem vehető a Nyugat felé tekintés. Az egész Távol-Keleten jó néhányan foglalkoznak ezzel: a külföldi (nyugati) hatások utáni kutatá-